

KENTSEL GELİŞMEDE SPORUN DEĞİŞEN ROLÜ¹

Changing Role Of Sport In Urban Development

Arş. Gör. Dr. Çağdaş SAYDAM

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1349-9934>

ÖZET

Bedenin terbiyesi, eğitimi, güçlenmesi gibi saiklerle yapılan spor etkinliği, kent çalışmalarının ve kent planlama disiplininin öncelikli konuları arasında değildir. Ancak, kadim çağlardan günümüze kadar geçen süreçte bireyin kentle kurduğu ilişkide sporun her zaman önemli bir yeri olmuştur.

Antik Yunan 'gymnasium'unda beden ile kent arasında kurulan doğrudan ilişkiden, bedenın seyirlik bir unsur olduğu antik Roma Coliseum'una, sporun toplumun gereksinimlerinden biri olarak kabul gördüğü modernist kentten, mega spor etkinliklerine ev sahipliği yapan günümüz kentine kadar spor ve spor alanları kent içerisinde önemli bir yer işgal etmiştir. Bugün gelinen noktada sporun toplumsal, ekonomik ve mekânsal olarak artan önemiyle birlikte ihtiyaç duyduğu alanların planlanması sürdürülebilir bir kentsel yaşamın gereklerindedir.

Spor ve diğer serbest zaman etkinlikleri için tasarlanan tesisler, kapsamlarına ve fiziksel büyüklüklerine bağlı olarak kent içerisinde buldukları muhiti dönüştürme kapasitesine sahiptirler. Bu türdeki alanlar kent yaşamına etkin bir şekilde entegre olurlarsa, ana işlevlerini yerine getirmenin yanı sıra kentsel yaşama olumlu anlamda katkı koyma potansiyelini de taşırlar.

Anahtar Kelimeler: kentsel gelişme, kent ve spor, spor donatısı

ABSTRACT

The sport activity with the motives of education, strengthening and strengthening of the body is not among the priority issues of urban studies and urban planning discipline. However, sport has always had an important place in the relationship between the individual and the city.

In the ancient Greek 'gymnasium', from the direct relationship established between the body and the city, to the ancient Roman Coliseum where the body is a spectacle, from the modernist city, which is regarded as one of the needs of the sport, from the modern city to the city that hosts the mega sport activities occupied an important place. Today, the social, economic and spatial importance of sports, and the areas it needs to plan, are among the requirements of a sustainable urban life.

The facilities designed for sports and other leisure activities have the capacity to convert the city where they are located, depending on their scope and physical size. If such areas are effectively integrated into urban life, they have the potential to contribute positively to urban life as well as to fulfill their main functions.

Key Words: urban development, city and sports, sports equipment

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir gelişmenin önemli bir katalizörü olan spor etkinliğinin toplum üzerindeki rolü bugün her zamankinden daha fazladır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşma yolunda sporun önemli bir girdi olarak kabul edilmesi de insan hayatı ve yaşam kalitesi üzerindeki güçlü etkiye dair bir fikir vermektedir.

Yaşam kalitesi kavram birçok yönden tanımlanmaktadır. Kavram, insanların iyi bir yaşama sahip olmaları veya iyi bir yaşamı oluşturan şeylerle ilgilidir (Diener, 2000). Dissart ve Deller (2000) insanların yaşam kalitesinin objektif değerlendirmelere (örneğin, sosyal, ekonomik ve sağlık göstergeleri) veya sübjektif değerlendirmelere (kendileri tarafından bildirilen memnuniyet, mutluluk veya iyilik hali) bağlı olduğunu söylemektedir.

¹ Bu çalışma, Çağdaş SAYDAM tarafından 2019 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde tamamlanan "Kentsel Gelişmede Sporun Değişen Rolü: İstanbul'un Spor Coğrafyası" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

Günümüzde yaşam kalitesini arttırmak, insanlar, topluluklar ve uluslar için büyük bir yaşam tarzı ve politika hedefi olmuştur. Yaşam kalitesinin önemi göz önüne alındığında, hükümetler ve politika yapıcılar, insanların yaşam kalitelerini teşvik eden politikaları ve programları nasıl geliştirebileceklerini araştırmaktadır.

Gündelik hayattaki çeşitli aktiviteleri inceleyen araştırmalar, fiziksel olarak aktif olunan boş zaman etkinliklerinin (örneğin koşu, yürüyüş gibi) yaşam kalitesini artırmada bütünleyici bir rol oynayabileceğini belirtmiştir (Lloyd ve Little, 2010; Maher ve diğ., 2013). Fiziksel olarak aktif bir boş zaman biçimi olarak, son on yılda kitle katılımcı spor etkinliklerine katılım artmıştır.

Maher (ve diğ., 2013) fiziksel aktivite ve yaşamdan alınan tatmin arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında yaşamdan alınan tatminin, zaman içinde fiziksel aktivitenin seviyesinden ziyade insanların günlük fiziksel aktivitelerinden etkilendiği sonucuna varmıştır. Bu bulgular fiziksel aktivitenin günlük refah için önemli sonuçları olan bir sağlık davranışı olduğuna ve yaşamdan alınan tatmini geliştirmek için ulusal politikalar geliştirilirken göz önünde bulundurulması gerektiğine dair kanıtlar sunmaktadır.

Spor etkinliklerinin artan popülaritesi kamu otoritesinin, sporu vatandaşların yaşam kalitesini artırmada önemli bir unsur olarak görmesini sağlamıştır ve bu hususta yerleşimlerin katılımcı spor etkinliklerine ev sahipliği yaparak nasıl daha yüksek düzeyde yaşam kalitesi elde edebileceği ile ilgilenmektedir (Sato, 2014). Sporun, katılımcıların yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin geçici olabileceği göz önüne alındığında, kamu otoritesi ve sivil toplum örgütleri gibi diğer bileşenlerin bu türdeki etkinlikler dışında yardımcı faaliyetleri de geliştirmeleri gerekmektedir (Chalip, 2006).

Birey ve toplum üzerinde giderek artan bir öneme sahip olan sporun icra edildiği mekânlar da kentin içerisinde daha fazla görünür olmaya başlamışlardır. Spor evrenselliği ve küresel erişimi sayesinde; sağlık, eğitim, kültür ve diğer tüm alanlarda ülkelerin gelişmişlik hedeflerine ulaşmada benzersiz bir araçken, sporun üretildiği mekânlar da kentsel anlamda sürdürülebilir bir geleceğin parçaları olmalıdır.

Demografik yapıdaki farklılık ve rekreasyon alanlarından beklentilerin değiştiği bu yeni durumda, spor alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması, buldukları bağlamla kurdukları ilişkiyle doğru orantılıdır. Sağlıklı bir kentsel gelişmenin önemli bir unsuru olan spor donatıları kentsel sisteme etkin bir biçimde entegre edildiklerinde konaklama, ticaret, rekreasyon gibi diğer kentsel işlevlerin de canlanmasına etki etmektedir.

1.1. Amaç ve Kapsam

Günümüzde bireyin, spor olgusu üzerinden kentle kurduğu ilişki değişmiştir. Bu değişimin sebepleri arasında; iletişim teknolojilerindeki gelişme, toplumdaki bireyselleşmenin artışı, iş ve serbest zaman arasındaki kristalleşen sınırlar, spor yapan profilin beklentileri gösterilebilir.

İnsanların karar ve tercihlerinin öncelikli olarak kişisel çıkarlarının gerçekleşmesine dayanması, bireyselleşmenin temel bir özelliğidir (Halman, 1996). Modern toplum, bireye yalnızca çeşitli fırsatlar sunmakla kalmaz, aynı zamanda kıt kaynaklar için sıkı bir rekabete neden olur. Profesyonel yeterlilik ve etkinliğin önemli yaşamsal kriterler haline geldiği bu durumda, toplumdaki bireyselleşme de “kendini geliştirme”nin, “kendini gerçekleştirme”nin tanımına dönüşmüş bulunmaktadır.

Yakın gelecekte teknolojik ilerlemenin bireyselleşmeye daha güçlü bir yol açacağı söylenebilir. Dijitalleşmeyle yoluyla artan bireysellik, günlük iletişimi de değiştirmektedir. Bununla birlikte insanlar dijitalleşmiş bir toplumda daha az iletişim kurmazlar. Ancak, insanların iletişim kurma şekilleri iletişim içindeki sosyal müzakere süreçlerini daha az önemli kılmaktadır (Thiel & Gropper, 2017). Dijitalleştirilmiş günlük iletişimin sosyal kısıtlamaları, bireylerin sosyal becerilerini geliştirmelerinde eksikliklere yol açabilir. Buna göre, Konrath ve diğ. (2011), ABD’deki üniversite öğrencileri arasındaki yaptıkları araştırmada, bireyselleşme süreçlerinin etkisiyle, 1979 ve 2009 yılları arasında üniversite öğrencilerinin empati duyma oranlarında %48’lik sert bir düşüşe yol açtığını tespit etmişlerdir.

Spor, bireylerde sosyal becerilerin azalması gibi bireyselleşmenin ve dijitalleşmenin sonuçlarıyla başa çıkmak için telafi edici bir ortam sağlayabilir. Açık ve kapalı alanlarıyla kente kazandırılan nitelikli spor donatıları çocuklar ve gençlerin sosyal becerilerini geliştirmeleri, eğitmeleri ve yansımaları için önemli bir fırsat sunabilir. Bu ortam, katılımcıların birlikte çalışmasını ve sporun rekabetçi yapısına rağmen iletişim kurmasını gerektiren durumdur.

Makale kapsamında; birey, spor ve kent arasındaki ilişki okunacak ve kentsel gelişme ile spor olgusu arasındaki bağıntı ortaya konacaktır.

1.2. Sorular ve/veya Hipotezler

Araştırmanın temel sorusu aynı zamanda bu çalışmaya da adını veren kentsel gelişmede sporun rolünü ve etkinliğini ortaya koymaktır. Bununla birlikte şu alt başlıktaki sorular da yapılacak olan araştırma kapsamında cevaplanmaya çalışılmıştır:

- ✓ Kent ile spor arasındaki ilişki nedir?
- ✓ Kentsel gelişmede spor alanlarının rolü nedir?
- ✓ Bu tür alanlar planlanırken yerel ve merkezi idarenin bakış açısı nedir?
- ✓ Planlama hiyerarşisinde sporla ilgili donatılar hangi ölçeklerde bulunmaktadır?
- ✓ Hangi tip spor tesisi nasıl bir kent mekânında yer almaktadır?

1.3. Yöntem ve Kaynaklar

Çalışma kapsamında sporun kentsel gelişme ve kent coğrafyasıyla olan ilişkisini açıklamak üzere daha evvel yapılmış akademik üretimler irdelenmiştir. Bu literatür taraması çalışmanın konusuna dair ülke dışında nasıl yaklaşımlar geliştirildiğini, ne tür sonuçlar alındığını açıklar niteliktedir.

Bu irdilemede öncelikle sporun, kent ve kentsel gelişme ile ilgisi ortaya konmaya çalışılmış, akabinde de spor olgusuna farklı ölçek ve disiplinlerden getirilen bakışlar analiz edilmiştir. Bunlardan birisi olan coğrafya biliminin spora hangi perspektiften baktığı akademik çalışmalar üzerinden detaylı bir biçimde okunmuştur.

2. SPOR COĞRAFYASI

Birey, spor ve kent arasındaki ilişkinin ortaya konması adına farklı disiplinler farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Spor ve ilgili konuların sosyal bilimlerin çalışma alanına girmesiyle birlikte bu alanda üretilen bilgi, kavram ve modeller artmıştır. Bireyin spor üzerinden kentle kurduğu ilişkiden hareketle, kent çalışmaları içerisinde sporun hangi bağlamlarda yer aldığı, mekâna yansımalarını nasıl olduğu ve sporun kent planlama disiplini içerisinde hangi model ve motivasyonlarla dahil olduğunun dökümü bu bölümde ortaya konmuştur.

2.1. Spor ve Kent

Bugün, Dünya nüfusunun yarısından fazlası kentsel alanlarda yaşıyor. 2050 yılına kadar, bu rakam 6,5 milyar insana yükselmiş olacak ki bu sayı tüm insanlığın üçte ikisine karşılık gelmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden bir tanesi de sürdürülebilir şehirler ve yaşam alanlarının hayata geçirilmesidir (URL-1). Bu türden bir kalkınma ise kentsel alanlarda gerçekleştirilen imar ve inşaa faaliyetlerinin tür, sayı ve nitelik olarak adil ve etkin bir biçimde dağıtılmasıyla doğrudan ilişkilidir.

UNDP bir diğer istatistiki çalışması olan İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde (HDI) ise uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve iyi bir yaşam standardı kriterleri üzerinden ülkelerin uzun vadeli gelişmelerini ölçmektedir. Türkiye, 2018 yılı için açıklanan listede 189 ülke arasında 64. sıradadır (URL-2). Bu endeks, ülkelerin gelişmişlik seviyelerini; bireylerin eğitim düzeyleri, cinsiyet eşitliği, yaşam süresi, çevresel ve sosyo-ekonomik sürdürülebilirlik, kentsel hizmetlere erişim gibi tabandan ve insan odaklı bir gelişme izleği üzerinden ölçmektedir.

İnsanın gelişimi ile fiziksel aktivite arasında pozitif bir ilişki vardır. Fiziksel aktivite günümüzde; sağlık, sosyallik, verimlilik (daha iyi fiziksel ve zihinsel sağlık nedeniyle) ve genel olarak yaşam kalitesindeki gelişmeler ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Egzersiz yapan insanlar, daha uzun bir hayattan zevk alma ve topluma daha fazla katılma eğilimindedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yetişkin bireylere haftada en azından yüz elli dakikalık hafif bir sportif aktivite ve en az yetmiş beş dakikalık zorlu bir sportif aktivite önermektedir (URL-3).

Spor hakkında bilimsel olarak konuşmanın zorluğu, her bir bireyin konu hakkında bir fikrinin veya kişisel deneyiminden aktarabileceği bir bilgisinin bulunmasıdır. Bu paylaşımlar seçkin sporcular tarafından eğitim

amaçlı olarak yapıldığı zaman (okulları gezerek sporla gelen kazanımlarını aktarmak, uyuşturucunun zararlarını anlatmak gibi) konuya dair motivasyonu artırılmış olabilir.

Bununla birlikte bu sporcuların başarılarını ekran karşısında izlemek, yaşam kalitesini artırması boyutuyla, sporu otomatik olarak bireyin kendi gündelik hayat döngüsüne dahil etmez. Bugüne kadar Olimpiyatlar, Dünya şampiyonaları vb. büyük ölçekli spor organizasyonlarının hiçbiri ev sahibi ulusun bireylerinin daha fazla spor yapmasına sebep olmamıştır (Bolzon, 2018).

Ancak, oyunların heyecanı birtakım duyguları harekete geçirip, artan fiziksel aktiviteyle daha yüksek bir yaşam kalitesi elde edilebileceği fikrini uyandırabilir. Gündelik hayatta kentsel dokuda bu türden etkinliklere yer açmak ise ekonomik ve mekânsal anlamda ciddi bir planlama etkinliğidir.

Öte yandan, modern ve genişletilmiş bir spor altyapısı, bölgenin yerel sakinlerinin yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemeye devam edecektir. Benzer şekilde, büyük çapta spor etkinlikleri sahnelemek ya da profesyonel liglerden birinde yarışan bir ekibe ev sahipliği yapmak, bol miktarda bölgesel gurur kaynağı sağlayabilir ve böylece topluluğa ait olma ve yerel kimlik duygularını destekleyebilir.

Kent coğrafyası üzerine çalışan uzmanlar, olimpiyatlar ve dünya şampiyonaları gibi büyük ölçekli spor etkinlikleri üzerine önemli çalışmalar ortaya koymuşlardır. Ancak spor ve kent üzerine bu türden mega organizasyonların politikalarını ve miraslarını tartışmanın dışında araştırmalar da mevcuttur. Koch (2017) sporun kent çalışmalarına nasıl katıldığını üç geniş tema üzerine odaklanarak incelemektedir: (1) spor, (post)sömürgecilik ve modernite, (2) spor, kimlik ve kente aidiyet ve (3) spor, neoliberalizm ve kentsel dönüşüm.

2.2. Spor, (post)sömürgecilik ve modernite

Spor ve şehir üzerine yapılan güncel araştırmaların birçoğu, sportif etkinliklerde bulunan ve spor tesislerinden faydalananların kentsel yapıyı nasıl dönüştürdükleri üzerine odaklanmışken, konunun tek yönlü bir süreç olmadığını, spor kurumlarının kentsel süreçler tarafından dönüştürüldüğünü belirtir (Koch, a.g.e). Sosyal olarak inşa edilen olgular olan kimlik, mekân, kültür ve kent gibi, sporu da sosyal ve siyasal mücadelenin alanı olarak görmektedir. Bu açıdan bakıldığında spor; sadece şehirlerde gerçekleşen bir eğlence etkinliği değil, aynı zamanda kentleşme sürecini oluşturan unsurların etkileşimi ile şekillenmiş, yeniden şekillendirilmiş ve daha da biçimlendirilmiş bir kurumdur (Riess, 1989).

Spor ve iktidarın tarihsel analizinde sömürgeciliğin özellikle önemli bir tema olduğunu ifade ederek, tarihsel süreç içerisinde sömürgeci ve neo-sömürgeci iktidarlar tarafından, kamusal niteliği de göz önünde bulundurularak, sporun nasıl araçsallaştırıldığını belirtmektedir. Sovyet Rusya'daki kültür-fizik geçitlerinden, Kuzey Kore'deki jimnastik gösterilerine, Arap Yarımadası'ndaki Formula 1 yarışlarından Afrika Kıtası'nda futbolun yaygınlaşmasını kapsayan bir yelpazede spor ve iktidar arasındaki ilişkiyi örneklemektedir.

2.3. Spor, kimlik ve kente aidiyet

Spor coğrafyası konusunda yapılan erken dönem araştırmalarda yer ve mekân sorularının belirgin bir biçimde ortaya çıktığını ancak birey ve iktidarın eleştirel analizinin yapılmadığını belirtmiştir. Gündelik spor üzerine yapılan son dönem araştırmalarda ise coğrafyacılar bireylerin kentsel alanda nasıl hareket ettikleri ve süreç içerisinde belirli bir sportif öznelik geliştirdikleri üzerinde durmaktadırlar (Cook, Shaw ve Simpson, 2016, 2017).

Şehirdeki göçmenler ve spor üzerine yapılan çalışmaların, kapsayıcılık ve dışlayıcılık kavramlarına odaklanan, kimlik politikaları ve spora dair yapılan çalışmaların bir alt kolu olduğunu ifade etmekte ve dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan göçmenler için sporun kapsayıcılığını vurgulamaktadır (Koch, a.g.e).

Giulianotti ve diğ. (2017) ise kent içerisinde kimlik politikaları üzerinden, spor ile kapsama/dışlama arasında doğrusal bir ilişki olmadığını söyler. Spora aktif ya da pasif (izleyici olarak) katılımın azınlık gruplarını, etnik grupları, farklı ırkları bir araya getirebileceği gibi aynı derecede bu gruplar arasında düşmanlıklar yaratmaya, şiddet üretmeye de yatkın olduğunu belirtir.

Spor, kimlik politikaları ve kente aidiyet çalışmalarının büyük çoğunluğu tabandan tavana bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bununla birlikte spor ve kent çalışmaları literatüründe, sporu çeşitli sosyo-kültürel bölünmelerin ötesine geçmek için araçsallaştıran, devlet eliyle hayata geçirilen çalışmalar da bulunmaktadır

(Grix, 2008; Horton, 2013). Devlet otoritesi, ülkedeki şehirler arasında bağıntı kurmak, birbirlerine yaklaştırmak için Giro d'Italia veya Tour de France gibi spor etkinliklerini kullanmıştır (Cardoza, 2010; Vigarello, 1996).

Dünyanın dört bir yanındaki siyasal seçkinler, modern şehir planlamasının sosyal mühendislik ideallerinin bir parçası olarak, hatta ulusal bir birlik duygusu oluşturma ve sağlıklı ve yurtsever nesiller yetiştirme ülküsüyle, kent mekânında sporun yer almasını desteklemiştirler.

Bozdoğan (2001) bu duruma örnek olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'yı gösterir. Atatürk'ün idealleri çerçevesinde gençliğin ve sağlığın vücut bulmuş hali olarak Hermann Jansen tarafından planlanan Ankara'da, bu nitelikler kent mekânındaki ifadesini kamuya açık rekreasyon ve spor alanları yoluyla bulmuştur ve böylelikle bu alanlar, bedenın yenilenmesini takiben ulusun yenileceği alanlar olarak tasarlanmışlardır. Gençlik Parkı ve 19 Mayıs Stadyumu 1930'ların bu türden temsili kamusal alanlarına örnek teşkil ederler.

Kamusal alanı sağlıklı yaşam tarzlarını teşvik etmek için kullanmak bugün dünya çapında yaygın bir uygulama olsa da Ankara örneğinde olduğu gibi yukarıdan aşağıya yaklaşımdan ziyade aşağıdan yukarıya doğru gelişen süreçler sonucu da ortaya çıkabilir.

2.4. Spor, neoliberalizm ve kentsel dönüşüm

Büyük ölçekli spor etkinliklerinin kent mekânındaki dönüştürücü etkisinden bahsederken, neoliberalizmin politik ekonomik zorunluluklarının ve devlet önderli kalkınma politikalarının kentlerin formunu değiştirdiğini belirtir (Koch, a.g.e). Spor, bu girişimlerin birçoğunda belirgin bir şekilde yer almış hatta kent planlama uzmanları, Florida (2002)'nin 'yaratıcı sınıfı' ve Eisinger (2000)'nin 'ziyaretçi sınıfı' için kentleri cazip hale getirmek adına sporu ve ilgili tesisleri kullanmışlardır (Dinces, 2016; Friedman, 2017). Bununla birlikte Bale (1989) spor kompleksleri ve spor organizasyonları odaklı ilerleyen kentsel gelişme süreçlerinin, kent içerisindeki etkilerinin eşitsiz dağılımı nedeniyle, tartışmalı olduğunu belirtmiştir.

Sporla ilgili mega etkinliklere ev sahipliği yapabilme yeteneği, küresel bir kent olma iddiası için, giderek artan bir öneme sahiptir. Bu nedenle yüksek profilli spor etkinlikleri (olimpiyat oyunları, dünya şampiyonaları); yerel altyapının yenilenmesi, kentin "güzelleştirilmesi", yeni tesisler kazandırılması gibi motivasyonlarla hayata geçirilmektedir.

Olimpiyatlar gibi mega spor etkinlikleri her zaman yeni yatırım ve turizm için fırsatlar sunarak ev sahibi merkezin kentsel altyapısına etkileri olmuştur. Bu etkiler, oyunların ölçeği ve profili büyüdükçe daha da önem kazanmıştır. Bununla birlikte yerel idarenin bürokratik ve hiyerarşik karar alma biçimlerinin proje bazlı, girişimci ve iş odaklı bir yaklaşıma evrilmesinin etkileri uzun vadede toplumsal, ekonomik ve çevresel olumsuz etkileri de getirebilmektedir (Essex ve Chalkley, 2004). Ak (2015), Atina'da 2004 senesinde gerçekleştirilen olimpiyatların Yunanistan'ın ekonomik krize girmesinde payı olduğunu ifade etmektedir.

Mega spor etkinliklerine ya da profesyonel bir spor kulübüne ev sahipliği yapmanın yerel ve ulusal ekonomiye, kent imajına katkıları olmakla birlikte kent sakinleri -özellikle de tesise yakın yaşayanlar- trafik sıkışıklığı, soylulaştırma, fiyat artışı, holiganizm, kalabalık gibi sıkıntılarla karşılaşabilmektedir. Bu türden ortaya çıkan; yer, mekân, kimlik anlatıları ekonomik kârlılığın ötesine geçmektedir.

Kent ve spor üzerine yapılan diğer araştırmalar aynı zamanda rakipler, seyirciler, gönüllüler, tesis inşaat işçileri, iş sahipleri ve şehir sakinleri gibi spor etkinliklerinden etkilenen daha geniş bir yelpazedeki kişileri de dahil etmiştir (Ross, 2016; Shihade, 2011).

Son yıllarda sporun artan önemiyle birlikte araştırmacılar fiziksel aktivite ve kent arasındaki bağlantıların incelenmesine daha fazla yoğunlaşmışlardır. Akademik literatürdeki bu konuyla ilgili çalışmalar temel olarak iki alana odaklanmaktadır: spor ve kentsel gelişme. Bu iki olgunun kent mekânını dönüştürücü etkilerini ortaya koymak için öncelikle ayrı ayrı tanımlarının yapılması gerekmektedir.

2.5. Spor ve Kentsel Gelişme

Ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda bulunduğu kentsel alanın gelişiminde rol oynayan sporun tanımı Avrupa Konseyi'nin (COE) kabul ettiği Avrupa Spor Sözleşmesi'nde şu şekilde yapılmıştır: Günlük veya organize katılım yoluyla, fiziksel zindeliği ve zihinsel esenliği ifade etmeyi veya iyileştirmeyi, sosyal

ilişkileri kurmayı veya her düzeyde rekabet içinde sonuç elde etmeyi amaçlayan her türlü fiziksel aktivite (URL-4).

Bu geniş tanım, bireysel spor ve yürüyüş, bisiklet, dans aktiviteleri ve aerobik dahil olmak üzere sporla ilgili aktivitelerden, takım oyunlarına, kulüp sporlarına ve elit düzey etkinliklere kadar uzanır.

Geleneksel olarak ekonomik ve çevresel bağlamıyla ifade edilen kentsel gelişme ise günümüzde toplumsal yönüne yapılan vurguyla öne çıkmaktadır. Bu konuda kapsamlı ve bütüncül bir tanımı Roberts (2000) 'kentsel sorunların çözümüne yol açan ve değişime maruz kalan bir alanın ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarında kalıcı bir iyileşme sağlamayı amaçlayan kapsamlı ve entegre bir vizyon ve eylem' şeklinde ifade etmiştir.

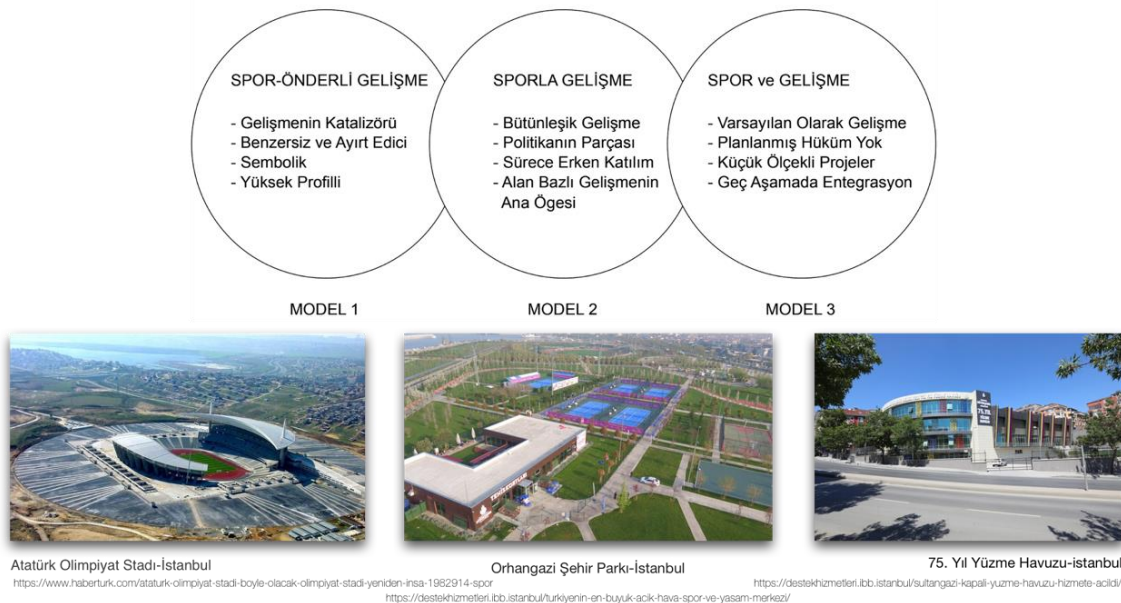
Davies (2010) sporu kültürel çalışmaların bir alt kolu olmaktan çıkartarak, başlı başına kentsel gelişmenin bir katalizörü olduğunu belirtmiştir. Evans'ın (2005) kültür ve kentsel gelişme ile kurduğu bağlantıyı, Büyük Britanya'daki deneyimlerden de yola çıkarak, spora aktarmış ve spor ile kentsel gelişme olgularının birlikte kent mekânında nasıl buluştuklarını şu üç modelde toplamıştır:

İlk model "spor-önderli gelişme" olarak adlandırılır. Bu modelde yatırımlar ekonomik ve fizikî anlamda benzersizdir. Spor etkinliği (örneğin olimpiyatlar) veya bir spor yatırımı (örneğin stadyumlar), söz konusu alanın gelişmesinin temel unsurunu temsil eder ve dönüşüm için bir katalizör veya kilit oyuncu olarak görülür. Her iki örnekte de spor, kentsel gelişmenin sembolü olarak gösterilmekte ve gayrimenkul sektörü başta olmak üzere diğer gelişmeleri de teşvik etmek için kullanılmaktadır.

İkinci model olan "sporla gelişme"de spor etkinliği veya yatırımı, diğer faaliyetlerin yanı sıra alan bazlı bir stratejiye daha kapsamlı bir şekilde entegre edilmiştir. Bu modelde, etkinlik veya yatırımın kentsel politika ve planlama sürecine erken bir aşamada dahil edilmesi muhtemeldir. Bölge bazlı kentsel gelişme stratejilerinin kilit bir parçası olur ve çeşitli yenilenme girişimlerini birbirine bağlamak için araştırmıştır.

Son model olan "spor ve gelişme"de ise aktiviteler ve yatırımlar bir alanın stratejik gelişimine tam anlamıyla dahil edilmemiştir. Aksine, müdahaleler genellikle küçük ölçeklidir ve çoğu durumda bir planlama hükmüne tabi değildir. Bu tür müdahaleler genellikle daha sonraki bir aşamada gelişme stratejisinin bir bileşeni olarak eklenir ve ana stratejinin büyük bir bölümünü oluşturmaz. Bununla birlikte, bu faaliyetler ve gelişmeler genellikle mevcut veya planlanmış hizmetleri ve tesisleri geliştirebilir. Bu model daha küçük ölçekli topluluk spor tesisleri ve etkinlik programlarını içerir.

Ana hatlarıyla verilen bu modeller katı sınıflandırmadan ziyade kentsel gelişme şemalarına sportif katılım seviyelerinde bir düzen vermeyi amaçlar. Bununla birlikte, Evans'ın (2005) kültürle ilgili olarak belirttiği gibi, sporla ilişkili gelişme modelleri de karşılıklı olarak dışlayıcı değildir.

Şekil 1. Davies'in kentsel gelişme ve spor ilişkisini gösteren modelleri (Davies (2010)'dan çalışma kapsamında üretilmiştir).

Bu modeller, kentsel gelişmenin daraltılmış bir yorumuyla, yerleşimin gelişmesini yönlendiren planlarda spor tesislerinin yerini ve rolünü belirlemeye çalışmaktadır. Yukarıdakiler çerçevesinde, spor tesislerinin yerini etkileyen faktörleri ve bu tür yatırımların yerleşimlerin yenilenmesinde oynadığı rolü de keşfetmeye çalışmaktadırlar.

Araştırma projelerinin diğer ana alanı, kentsel gelişme kavramının daha geniş bir yorumuna dayanmaktadır ve yukarıdakilerin ruhuyla, spor tesislerinin ve organizasyonun hayata geçirilmesinin ne ölçüde haklı olabileceğini incelemektedir.

Spor etkinliklerinin yerleşimlerin genel gelişimi üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Bu konudaki çalışmaların çoğu, spor tesislerinin ve etkinliklerinin (gelir üretimi, istihdam olanaklarının yaratılması) ekonomik etkileri ile ilgilenmiştir. Kozma (ve diğ., 2014)'e göre spor tesisleri söz konusu olduğunda, araştırmacılar arasındaki baskın görüş; bu yatırımların kayda değer pozitif bir ekonomik etkiye sahip olmaması ve iş yaratma, kişisel gelir üretme veya yerel vergilerden gelir elde etmede çok da etkin bir role sahip olmadığıdır. Bununla birlikte sağlıklı bir kentsel gelişmenin önemli bir unsuru olan spor donatıları kentsel sisteme etkin bir biçimde entegre edildiklerinde konaklama, ticaret, rekreasyon gibi diğer kentsel işlevlerin de canlandırılmasına katkı koymaktadır.

İzleyici ve spor medyasının ticari anlamdaki dönüşümünün bir sonucu olarak, yarışmacı sporlar ve kitle sporları alanları (futbol stadyumları gibi) sıklıkla özel sektör tarafından finanse edilmişlerdir. Buna ek olarak sağlıklı yaşam merkezleri (fitness kulüpleri) de özel sektörün yatırım yaptığı spor alanları arasındadır. Açık spor alanları, yüzme havuzları, spor salonları gibi 'kâr getirmeyen' etkinlik alanları ise doğal olarak sermayenin ilgisinden uzaktır.

Ekonomik durgunluğun yaşandığı, yatırımların azaldığı günümüz finansal ortamında yerel idareler de sporla ilgili harcama kalemlerine daha eleştirel bir gözle bakmaktadırlar. Bu türden yapılan yatırımların büyük bir çoğunluğu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2019 yılı için hazırladığı yatırım ve hizmet programından da anlaşılacağı üzere (İBB, 2018), inşaat maliyeti ve bakım masrafları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, yeni binyılda kent araştırmacıları, daha önceki analizlerin öncelikle çevre/banliyö bölgesi spor tesislerine dayandığına dikkat çektiler. Buna karşılık giderek artan bir önem, 1990'lardan başlayarak şehirlerin iç bölgelerinde, özellikle merkezi iş alanı üzerinde, çoğu zaman mimari yenilikler ve turistik yerler olarak işlev gören, tesislere atfedilmiştir. Önemli ekonomik etkilerin de tespit edilebilmesi halinde spor tesisleri, şehir merkezlerinin yenilenmesinin ayrılmaz bir parçası olarak hizmet etmektedir (Kozma ve diğ., 2014).

Spor tesisleri ilk bakışta kentsel projelerinin özelleşmiş bir türü gibi görülmele birlikte son yıllarda bu türden yatırımlar önem kazanmıştır. Sporun küresel ölçekteki görünürlüğü ve yerel siyasetteki önemi, her boyut, tür ve kapasitedeki spor tesislerinin üretimini hızlandırmıştır. Kent içerisinde bu türdeki donatının artmasının kentsel gelişme üzerine de etkileri olmaktadır. Bu etkiler alt ölçekteki yakın çevre ilişkilerinden merkezi yönetim politikalarına uzanan bir yelpazede olabilmektedir.

Spor endüstrisinin küresel ölçekteki büyümesinin bir sonucu olarak spor etkinliği, küresel kent yarışında öne çıkmanın araçlarından biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Örneğin, Hollanda'nın iki büyük kenti olan Rotterdam ve Amsterdam, kendi şehirlerinin futbol takımları olan Feyenoord ve Ajax'ın stadyumları için önemli maddi kaynaklar tahsis etmişlerdir (Thornley, 2002). Yerel yönetimler rekabete spor perspektifinden de yaklaşarak kentlerinin tanıtımına katkı koymaktadırlar.

Gelişmiş ülkeler, dünya genelinde spor ve büyük spor etkinliklerini konumlarını güçlendirmenin ve görünürlüklerini artırmanın yolu olarak kullanırken, gelişmekte olan ülkeler ve şehirler, spor politikalarını, başarmayı umdukları gelişmiş dünya sahnesine yükselmenin bir aracı olarak kullanmaktadırlar (Nauright, 2005).

Çok sayıda kent endüstriyel geçmişleriyle bağlantılı imajı da değiştirmek isteyebilmektedir. Yeni eğlence ekonomisi ve spor tesisleri bu açıdan çok faydalı görülebilir. Münih Olimpiyat Stadyumu gibi kendine has tasarım özelliklerine sahip olduklarından veya Barselona gibi bir takıma ev sahipliği yapmasından dolayı (Nou Camp Stadyumu), kendi başarılarına turistik yerler haline gelmektedir. Kentin fiziksel dokusunda bulunan bu tür yerler bir spor tema parkı kompleksi için odak noktası olarak kabul edilebilmektedir.

Kentleri küresel ölçekte öne çıkaran bir yaklaşım da mega spor etkinliklerine ev sahipliği yapmalarıdır. Bunlar bir kentin güvenliğini artırabilir, kent dünya çapında kayda değer bir tanıtım kazanabilir, turizmi teşvik edebilir ve yeni altyapılar yaratabilir. Olimpiyat Oyunları, İngiliz Milletler Topluluğu Oyunları veya Futbol Dünya Kupası gibi spor organizasyonları bu tür etkinliklerin seçkinleridir. Bunlar için teklif vermek ve başarılı bir şekilde ev sahipliği yapmak adına, şehir yönetimlerinin odaklanması ve sonuç odaklı karar verme mekanizmalarını yaratması gerekmektedir. Mega spor etkinliklerinin bir diğer konusu da 'miras'tır. Etkinlik sınırlı bir zaman zarfında gerçekleştirilir ancak etkinliğin gerçekleştiği mekân ya da mekânlar on yıllarca ayakta kalmaktadır.

Spor tesislerinin geliştirilmesi kentin bir bütün olarak imajı ve ekonomisi için önemli olabilir. Ancak, aynı zamanda yerel bir etkiye sahiptir. Tesislerin yer seçimlerinin kentin ekonomik, sosyal ve fiziksel yapısı üzerinde önemli etkileri vardır. Thornley (2002)'a göre yeni bir tesisin yeri ile ilgili olarak üç farklı senaryo tanımlanabilmektedir: kent merkezi, kentin yeni gelişen bölgesi ve kentin yoksun bölgesi.

Kent merkezindeki tesis mevcuttaki bir merkezi iş alanının yakınında hayata geçirilir. Bu konumun en büyük avantajı, mevcuttaki toplu taşıma olanaklarından faydalanabilmesi ve merkezî kullanım alanlarıyla sinerji yaratabilmesidir. Tesis, konaklama ve yeme-içme mekânlarını teşvik edebilir ve şehir merkezini tanıtmak için üretilen politikalara katkıda bulunabilir.

İkinci senaryo spor tesisinin kentin yeni gelişen bölgesinde yer almasıdır. Önceleri bir banliyö yerleşimi veya kırsal bölge olan, geleneksel kent merkezi ve merkezi iş alanı dışında kalan bu bölgeler ulaşım ağlarına iyi entegre olmaları sebebiyle tercih edilmektedir. Bu durum, kent merkezinde yapılarla çevrili ve genişleyebilecek yer bulamayan bir spor tesisi için geçerli olabilir. Bu senaryoda tesisin kent merkezinde terk ettiği arazi, kamusal kullanım için yüksek bir potansiyel taşımaktadır.

Bu arazi gerekli planlama ve tasarım süreçlerinden sonra kentlinin hizmetine meydan, park, yeşil alan gibi rekreatif işlevlerle sunulabilir. Bu anlamda Galatasaray Spor Kulübü'nün eski stadyumu olan Ali Sami Yen Stadyumu'nun arazisinin yukarıdaki yaklaşımla ele alınmaması İstanbul için kaçırılmış önemli bir fırsat olarak görülebilir.

Üçüncü senaryo ise, spor tesisini kentin donatı anlamında yoksun bir bölgesinde inşa etmektir. Tesis burada daha geniş kapsamdaki bir politika yaklaşımının katalizörü durumunda olacaktır.

Spor tesisi yatırımlarına getirilen yaygın eleştirilerinden birisi ise yakın çevrelerindeki topluluklarla ilişkili olmamalarıdır. Birçok çalışma, tesise gelenlerin yerel halk için mutlaka bir fayda sağlamadığını göstermiştir (Thornley, a.g.e). Aynı zamanda, yakın çevresindeki ekonomik döngünün çok küçük olduğu tartışılmaktadır. Bu kopukluğun üstesinden gelmek ve spor tesislerinin yakın çevresine katkısını arttırmak için yerel bir kentsel gelişme stratejisine entegre edilmesi gerekmektedir.

İnşa edildiği çevrenin fiziksel, sosyal, ekonomik yapısında gelişme sağlaması amaçlanan spor tesisi yatırımlarının, bunların ne kadarını gerçekleştirdiğine dair az sayıda değerlendirme mevcuttur. Robertson (1995) içerisinde büyük ölçekli spor tesislerinin de bulunduğu, çok sayıda ziyaretçi çekebilecek yapıları 'özel etkinlik jeneratörleri' stratejisi olarak adlandırmaktadır.

Bu strateji, bir bölge içinde özel etkinlik oluşturan büyük tesislerin (örneğin stadyumlar, arenalar, kongre merkezleri gibi), ziyaretçileri etkinlikler için o bölgeye çekerek burasının yeniden gelişmesini sağlayabileceği fikrine odaklanmıştır. Bu insan akışının, bölgedeki yeme-içme ve diğer perakende kuruluşlarını desteklemek için gerekli kritik sayıyı sağlayabileceğini öngörür. Buna ek olarak, bu projeler, ilçedeki diğer yatırımları, yeni altyapı ve kentsel tasarım uygulamalarını teşvik edebilirler.

Bu stratejinin üç amacı vardır: Birincisi, tesis yayılma faydaları sağlamalıdır. Kongre veya spor etkinliğindeki pek çok ziyaretçi yakındaki oteller, restoranlar, mağazalar ve turistik mekanlarda vakit geçirecek, ayrıca akşamları ve hafta sonları şehir merkezindeki sokakları canlandıracaktır. İkincisi, tesis; konaklama tesisleri, alışveriş mağazaları gibi yeni inşaatları teşvik etmelidir. Üçüncüsü, spor tesisi yoksun bir bölgeyi canlandırabileceği yerlere yerleştirilmelidir.

Chapin (2004) bu stratejilerden hareketle spor tesislerine yapılan yatırım sonucunda ortaya çıkan kentsel gelişmenin üç göstergesini; mevcuttaki binaların veya mekânların tekrar kullanımı, spor tesisinin yakın çevresinde yeni inşaat hareketlerinin olması, yeni bir spor ya da eğlence bölgesinin ortaya çıkması olarak belirlemiştir. Spor tesislerine yapılan yatırımın doğrudan bu tesisler üzerinden geri dönmesi

beklenmemelidir. Tesislerin verimliliği uzun vadede bulunduğu bağlamı geliştirdiği ölçüde değerlendirilmelidir.

Spor tesislerinin büyük kentsel dönüşüm araçları olarak hizmet vermeye devam edeceği göz önüne alındığında, planlama disiplini profesyonelleri bu projelerin kentsel gelişmeyi katalize etmek için bazı sınırlı fırsatlar sağladığını fark etmektedir. Bununla birlikte büyük ölçekli ve geniş kapsamlı bir yeniden yapılanmanın bir spor projesine yapılan büyük yatırımlarla garanti edilmediğini belirtmek gerekir. Bu sonucu gerçekleştirmek için alt ölçekteki planlama aşamalarının önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Spor ve diğer serbest zaman etkinlikleri için tasarlanan tesisler, kapsamlarına ve fiziksel büyüklüklerine bağlı olarak kent içerisinde buldukları muhiti dönüştürme kapasitesine sahiptirler. Bu türdeki alanlar kent yaşamına etkin bir şekilde entegre olduklarında, ana işlevlerini yerine getirmenin yanı sıra kentsel yaşama olumlu anlamda katkı koyma potansiyelini de taşırlar.

2.6. Spor ve Coğrafya

Doğası gereği coğrafi olan spor; oyunlar ve yarışmalarla belirli bir yerde üretilir ve bu üretim coğrafya araştırmalarının da bileşenleri olan zamanla ve mekânla sınırlandırılmıştır. Gaffney (2014)'e göre kültürel peyzaj ve kimlikler, cinsiyet rolleri, politik ekonomi ve mimarlık ile spor arasındaki belirgin ilişkiye rağmen üzerinde uzlaşılan bir 'spor coğrafyası' 20. yüzyılın son on yılına kadar ortaya çıkmamıştır. Sporun; felsefe, sosyoloji, tarih, psikoloji, hukuk, ekonomi gibi farklı disiplinler tarafından ele alınıp irdelenmesi yeni uzmanlık alanlarını ortaya çıkarmış ve spor bilimlerinin oluşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte sporun coğrafi çalışmalara konu olması yukarıda bahsi geçen alanlara görece yenidir.

Modern (ve postmodern) spor coğrafyasının öncüsü kabul edilen John Bale (1989), spor coğrafyası disiplininin temellerini ortaya koyduğu kitabında; spor, mekân, konum ve peyzaj arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Günümüz sporunu anlamada coğrafyanın ne kadar merkezî bir konumda olduğunu gösteren çalışma boyunca ele alınan konular; yer ve mekân kavramları, modern sporun zaman içindeki coğrafi dağılımı, sporun ekonomiye etkisi, spor ve toplum, sporun kültürel coğrafyaları, spor ve coğrafi algı başlıkları altında toplanabilmektedir.

Sporun coğrafyası yeni gelişen bir akademik alan olmakla birlikte son yıllarda yapılan çalışmalar spora özgü mekânsal karakteri ve daha üst ölçekte de sporun ekonomi, politika, kültür ve kentler üzerindeki artan etkisini analiz etmiştir (Shobe, 2008; Gaffney, 2010). Spor coğrafyasındaki ana tartışmalar, sporun politik ekonomisine ve mega spor etkinliklerinin kent planlama gündemindeki rolüne odaklanmaktadır. Dünya Kupası ve Olimpiyatların artan kapsamı ve ölçeğinden dolayı sporun bir gelişme stratejisi olarak rolüne dikkat çekilmiştir.

Spor ve coğrafya arasındaki ilişki sosyal, ekonomik ve politik düzlemler üzerinden kurulabildiği gibi doğrudan mekân üzerinden de kurulabilmektedir. Her coğrafi çalışma mekânsal yönleri içerir ve her sporun belirli bir zamanda, belirlenmiş bir mekânda ve yerde gerçekleşmesi, neredeyse hiçbir spor ögesinin coğrafi bakıştan kaçamayacağı anlamına gelmektedir. Kısacası spor da -coğrafya gibi- mekânsal bir bilim olarak görülebilir ve hatta 'orienteering'² gibi harita, pusula kullanılan yön bulma sporlarında coğrafya ile spor arasında sınır billurlaşmakta, sporun nerede başlayıp coğrafyanın nerede bittiği silikleşmektedir.

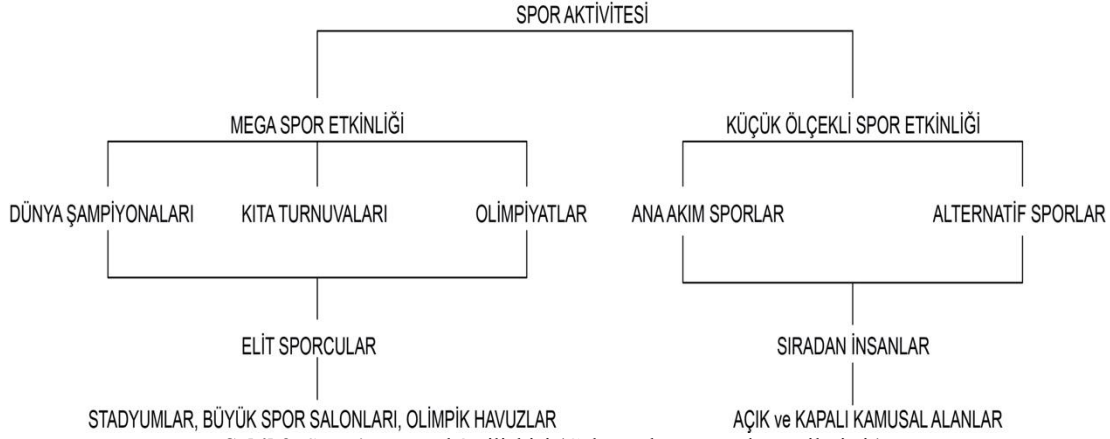
Sporun, insan yaşamındaki artan önemiyle birlikte, kentsel ya da kırsal mekânda yer alış biçimleri de değişmeye başlamıştır. Yerleşim dokusunda spor için ayrılan alanlar artarken bu alanların ilgili mekânda adil dağılımı söz konusu olamamaktadır. Siyasi hedefler, ideolojik yatırımlar, ekonomik beklentiler vb. nedenlerle ortaya çıkan eşit olmayan bu dağılıma spora ve spor yatırımlarına coğrafya perspektifinden bakan yaklaşımlar mekânsal eşitliği getirmek adına çözümler üretilmesinde yardımcı olabilir.

Sporun mekânsal analizinde bağlı kalınan ilkeler; mekânsal dağılım, hiyerarşi, korelasyon, entegrasyon, nedensellik olurken, araç ve yöntem olarak; gözlem, karşılaştırma, analiz ve sentez, modelleme ve CBS'nin kullanıldığı ve iyi bir temsil aracı olan kartografik yöntem kullanılmaktadır (Ahlfeldt ve Maenning, 2010; Zale ve Bandana, 2012).

² Orienteering: harita yardımı ile yön bulmayı içeren, zamana karşı yapılan bir spor. Farklı arazi koşullarında yapılabilse de genellikle ormanlık arazide yapılması tercih edilmektedir. Çoğu ülkede federasyonlar halinde örgütlenmiştir ve belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir (Wikipedi, 2019).

Mekânsal altyapı, yerleşimin konturlarını tanımlamada önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle mekânsal analize konu olan donatı alanları ve dolayısıyla da spor alanları bu noktada kritik bir konuma sahiptir. Sportif etkinliklerin herhangi bir ölçekteki organizasyonu, insan hareketliliğini, akışları, mesafeleri ve yönlenmeyi de -etkinliğin hacmine bağlı olarak- ifade etmektedir.

Spor alanları; olimpiyatlara, dünya şampiyonalarına ve diğer mega spor etkinliklerine ev sahipliği yapan bir kapsamda olabildikleri gibi, daha alt ölçeklerde semt veya mahalle sakinlerinin kullanımına hizmet eden kapasitede de olabilirler. Bu itibarla, spor donatısı için ayrılan alanlar kentin merkezinde ya da periferisinde yer alabilirler.

Şekil 2. Spor-insan-mekân ilişkisi (Çalışma kapsamında üretilmiştir).

Bale (2003), spor tesislerinin dağılımındaki farklılıklara coğrafi bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. ‘Spor-yer teorisi’ ile spor alanlarının kent mekânındaki dağılımının etkinliğine vurgu yapmaktadır. Bu teoriye göre; bölgenin nüfus yoğunluğu spor alanlarının çeşitliliğini belirlemede kilit öneme sahiptir ve daha yoğun nüfuslu alanlarda daha geniş bir yelpazede spor tesisleri beklenmektedir. Buna ek olarak, Hallmann ve diğ. (2011) orta büyüklükteki Alman kentlerinde yaptıkları çalışmada yeterli sayıda ve çeşitlilikte sunulan spor mekânlarının, tüm yaş kategorilerindeki katılımı artıracakları sonucuna varmışlardır.

Buradan hareketle kentsel donatının önemli bir bileşeni olan spor ve serbest zaman etkinlikleri için ayrılan alanlardan alınacak verim ve bu alanların gerçekleşmesinde etkili olacak kriterler; kentsel, ekonomik, demografik, işlevsel ve toplumsal beklentiler etrafında şekillenecektir.

3. SONUÇ

Spor, bireyin yaşamında yer alması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek WHO gibi bireyin bedensel ve ruhsal anlamda iyi olma haline odaklanan kurumlar, gerek UNDP gibi küresel ölçekte insanların daha iyi bir hayat kurabilmelerine yardımcı olmak için ülkeleri bilgi, deneyim ve kaynaklarla buluşturan kalkınma ağı; daha iyi bir fiziksel ve zihinsel sağlık getirmesi nedeniyle spor olgusunu bireysel gelişmişlik için önemli bir araç olarak görmektedir.

Günümüz kentinin ritmi; bilgi, mal ve hizmetlerin son derece hızlı bir biçimde yer değiştirmesinin de etkisiyle değişmiştir. Dolayısıyla kente bakış da değişmiş ve kent planlamanın geleneksel yöntemleriyle değil daha insan odaklı bir bakış gelişmiştir. Bu durum kentlerde yaşayan insanların beklentilerini de farklılaştırmıştır. Kentte devinen insanın günlük ritmi de çağdaş kentin değişen ritmiyle kimi zaman uyumlu kimi zaman karşıt ilerlemektedir. Yaşanılan çevreye dair farkındalığın artmasıyla birlikte kamudan beklenen kentsel hizmetler de niceliksel ve niteliksel olarak artmıştır.

Sporun bireyle olan bu yakın ilişkisi kent mekânında da yansımaları bulmuştur. Gelişmiş bir sportif altyapıya sahip olan yerleşimlerde yaşayan halkın sportif bir etkinlikte bulunma motivasyonu artmaktadır ve söz konusu spor tesisleri bulunduğu bölgenin kentsel yaşamını olumlu yönde etki etme potansiyeline sahiptir. Bireyin aktif olarak katılmadığı, izleyici düzeyinde kaldığı spor etkinliklerinde ise elit atletlerin ya da profesyonel sporcuların başarıları o bölge insanında yerel kimlik duygularını, aidiyet bilincini destekleyebilmektedir.

Spor, kent çalışmalarına kimlik ve aidiyet ekseninde konu olmasının yanı sıra, sosyal ve siyasal alandaki mücadelenin de platformlarından biri olmuştur. Sporun kamusal niteliği kentleşme sürecini elinde bulunduran güçler tarafından iktidarlarını, ulusal ve uluslararası ölçekte, gösterme olanağını vermiştir.

İktidarın spora bakışının bir diğer mekânsal yansıması da küreselleşme ve buna bağlı olarak neoliberal politikalar sonucunda olmaktadır.

Uluslararası ölçekteki spor etkinliklerine ev sahipliği yapmak, küresel kent olma iddiasındaki bir şehrin hedeflerinden birisidir. Küresel sermaye ile hareket eden bu yüksek profilli spor organizasyonlarının (olimpiyatlar, dünya şampiyonları, kıta turnuvaları vd.) kentteki somut ve somut olmayan mirası ise tartışmalıdır. Kent imajına, kentsel altyapıya, yerel ve ulusal ekonomiye olan katkıları kentsel gelişme anlamında olumlu olmakla birlikte kent mekânındaki bu dönüştürücü etkilerinin; trafik, soylulaştırma, emlaktaki fiyat artışı gibi olumsuz tarafları da bulunmaktadır.

Spor ve kentsel gelişme arasındaki ilişki farklı ölçeklerde ve farklı motivasyonlarla hayata geçirilen tesisler üzerinden kurulmaktadır. Sporun kentsel gelişmenin jeneratör ögesi olduğu büyük ölçekli tesislerin hayata geçirildiği modelden, semt ya da mahalle ölçeğinde hizmet veren, topluluk merkezi gibi çalışan tesislerin üretildiği modele kadar bir açılımda bu ilişki analiz edilmektedir. Spor tesislerinin, yerleşimin gelişmesindeki rolünü ortaya koymaya çalışan bu modeller aynı zamanda yer seçimlerini etkileyen faktörleri de tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Kent merkezinde, kentin yeni gelişen bir bölgesinde ya da kentin donatı anlamında yoksun bir bölgesinde hayata geçirilebilen spor tesislerinin buldukları yere göre kentin ekonomik, sosyal ve fiziksel yapısı üzerinde etkileri olmaktadır. Büyük ölçekli spor tesisleri söz konusu olduğunda ekonomik bir hareketlilik beklentisi öne çıkarken, daha alt ölçek ve kapasitedeki bir tesisin yerelde bir gelişme stratejisine eklenip, katkı sağlanması öncelikli hedefler arasındadır. Tesislerin sürdürülebilirliğinin yer seçimleriyle doğrudan ilişkili olduğunu belirten bu durumda sporun coğrafyasının kentsel gelişmedeki önemi ortaya çıkmaktadır.

Doğası gereği coğrafi olan spor etkinliğinin üretildiği mekânlardan olan spor tesislerini de coğrafya biliminin çağdaş yöntemleriyle analiz etmek söz konusu tesislerin, kapasite ve ölçeklerinden bağımsız olarak, yer seçimlerine dair önemli veriler sunmaktadır. Bu analizlerde ağırlıklı olarak kartografik yöntem kullanılmakta; mekânsal dağılım, ilişkisellik, nüfus yoğunluğu gibi kriterlere bağlı kalınmaktadır.

Yaşam standardı arttıkça, boş zaman ve dolayısıyla spor, insanın faaliyetlerinde giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, insanın spora yaklaşımı, kültürel geçmişinden ve aynı zamanda çevresinin fiziksel özelliklerinden etkilenmektedir. Kentte yer alan spor etkinliği için ayrılmış alanların bireylerin ihtiyaçlarına cevap vermesi gerekmektedir. Kentle ara yüz oluşturan bu alanlar, spor donatısı işlevinin yanı sıra ilçe veya semt ölçeğindeki kurulan aktif kent ağları üzerinde birer sosyo-kültürel merkez işlevini de görmelidir.

KAYNAKÇA

Ahlfeldt, G. M., Maanning, W., (2010), Impact of Sports Arenas on land Values: Evidence from Berlin. In *Annals of Regional Science*, 44.2, pp. 205-227.

Ak, D., (2015). Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kente Etkileri Açısından Değerlendirilmesi. *Eurasian Socioeconomic Studies*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Muğla.

Bale, J., (1989). *Sports Geography*. E&F.N. Spon, London.

Bolzon, A. (2018). Leveling the playing field: Sports and human development.

Bozdoğan, S. (2001). *Modernism and nation building: Turkish architectural culture in the early Republic*. Seattle: University of Washington Press.

Cardoza, A. (2010). 'Making Italians'? Cycling and national identity in Italy: 1900-1950. *Journal of Modern Italian Studies*, 15(3), 354-377.

Chalip, L., (2006). Towards Social Leverage of Sport Events, *Journal of Sport & Tourism*, 11:2, 109-127, DOI: 10.1080/14775080601155126.

Chapin, T. S., (2004). Sports Facilities as Urban Redevelopment Catalysts: Baltimore's Camden Yards and Cleveland's Gateway, *Journal of the American Planning Association*, 70:2, 193-209, DOI: 10.1080/01944360408976370.

Cook, S., Shaw, J., & Simpson, P. (2016). Jogography: Exploring meanings, experiences and spatialities of recreational road- running. *Mobilities*, 11(5), 744-769. <https://doi.org/10.1080/17450101.2015.1034455>

- Davies L. E. (2010). Sport and economic regeneration: a winning combination? *Sport in Society*, 13:10, 1438-1457
- Diener, E., (2000). Subjective Well-Being: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index, *American Psychologist* Vol.55, No.1, 34-43 DOI:10.1037//0003-066X.55.1.34.
- Dinces, S. (2016). "Nothing but net profit": Property taxes, public dollars, and corporate philanthropy at Chicago's United Center. *Radical History Review*, 2016(125), 13–34. <https://doi.org/10.1215/01636545-3451712>.
- Dissart, J. C. ve Deller, S. C., (2000). Quality of Life in the Planning Literature. *Journal of Planning Literature* 2000 15: 135. DOI: 10.1177/08854120022092962.
- Eisinger, P. (2000). The Politics of Bread and Circuses: Building The City For The Visitor Class. *Urban Affairs Review*, 35 (3), 316–333. <https://doi.org/10.1177/107808740003500302>.
- Essex, S., & Chalkley, B., (2004). Mega-sporting events in urban and regional policy: a history of the Winter Olympics, *Planning Perspectives*, 19:2, 201-204, DOI: 10.1080/0266543042000192475.
- Evans, G. (2005). Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration, *Urban Studies* 42, nos. 5/6: 959–83.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community, and everyday life*. New York: Basic Books.
- Friedman, M. (2017). Mallparks and the symbolic reconstruction of urban space. In N. Koch (Ed.), *Critical geographies of sport: Space, power and sport in global perspective* (pp. 173–189). New York: Routledge.
- Gaffney, C., 2014. *Geography of Sport*, sf. 109-134, Social Sciences in Sport/Joseph Maguire, Loughborough University, United Kingdom.
- Gaffney, C., (2010). Mega-events and socio-spatial dynamics in Rio de Janeiro: 1919–2016. *Journal of Latin American Geography*, 9(1), 7–29.
- Giulianotti, R., Numerato, D., (2017). Global sport and consumer culture: An introduction, *Journal of Consumer Culture*, DOI: 10.1177/1469540517744691.
- Grix, J. (2008). The decline of mass sport provision in the German Democratic Republic. *International Journal of the History of Sport*, 25(4), 406–420.
- Hallmann, K., et al. (2011). Interdependency of sport supply and sport demand in German metropolitan and medium-sized municipalities: findings from multi-level analyses. *European journal for sport and society*, 8 (1/2), 65–84. <https://doi.org/10.1080/17440011003682444>.
- Halman, L., (1996), Individualism in Individualized Society?, *International Journal of Comparative Sociology*, Volume 37: Issue 3-4, 195–214, DOI: <https://doi.org/10.1163/002071596X00019>.
- Horton, P. (2013). Singapore: Imperialism and post-imperialism, athleticism, sport, nationhood and nation-building. *The International Journal of the History of Sport*, 30(11), 1221–1234. <https://doi.org/10.1080/09523367.2013.794414>.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2018). *Performans Esaslı Yatırım ve Hizmet Programı*, 2018, İstanbul.
- Koch N., 2017. Sports and the city. *Geography Compass*; 12:e12360. <https://doi.org/10.1111/gec3.12360>.
- Konrath, S., O'Brien, E.H., & Hsing, C. (2011). Changes in dispositional empathy in American college students over time: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 15, 180–198.
- Kozma, G., Teperics, K.&Radics, Z. (2014). The Changing Role of Sports in Urban Development: A Case Study of Debrecen (Hungary), *The International Journal of the History of Sport*, 31:9, 1118-1132.
- Lloyd, K.&Little, D.E. (2010). Self-Determination Theory as a Framework for Understanding Women's Psychological Well-Being Outcomes from Leisure-Time Physical Activity, *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 32:4, 369-385, DOI: 10.1080/01490400.2010.488603.

Maher, J. P., Doerksen, S. E., Elavsky, S., Hyde, A. L., Pincus, A. L., Ram, N., & Conroy, D. E., (2013). A daily analysis of physical activity and satisfaction with life in emerging adults. *Health Psychology*, 32, 647–656.

Nauright, J., (2005). *The Political Economy of Sport in the Twenty-first Century*. Palgrave Macmillan. New York.

Riess, S. (1989). *City games: The evolution of American urban society and the rise of sports*. Urbana: University of Illinois Press.

Roberts, P. (2000). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. In *Urban Regeneration: A Handbook*, edited by P. Roberts and H. Sykes, 9–36. London: Sage.

Robertson, K. A., (1995). Downtown Redevelopment Strategies in the United States: An End-of-the-Century Assessment, *Journal of the American Planning Association*, 61:4, 429-437, DOI: 10.1080/01944369508975655.

Ross, R. (2016). *The great baseball revolt: The rise and fall of the 1890 Players League*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Shihade, M. (2011). *Not just a soccer game: Colonialism and conflict among Palestinians in Israel*. Syracuse: Syracuse. University Press.

Shobe, H., (2008). Football and the politics of place: Football Club Barcelona and Catalonia, 1975–2005. *Journal of Cultural Geography*, 25(1), 87–105.

Thiel, A., & Gropper, H., (2017). Sport in an individualized and digitalized society: more important than ever? *European Journal for Sport and Society*, 14:4, 287-290, DOI: 10.1080/16138171.2017.1421298.

Thornley, A., (2002). Urban Regeneration and Sports Stadia, *European Planning Studies*, 10:7, 813-818, DOI: 10.1080/0965431022000013220.

Vigarello, G. (1996). The Tour de France. In P. Nora (Ed.), *Realms of memory: Rethinking the French past* (Vol. 3) (pp. 468–515). New York: Columbia University Press.

Zale, J.J., Bandana K., (2012). A GIS-Based Football Stadium Evacuation Model. In *Southeastern Geographer*, 52: 70–89.

URL-1: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-11-sustainable-cities-and-communities.html> (Erişim: Aralık 2018)

URL-2: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/TUR> (Erişim: Aralık 2018)

URL-3: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/blog/2018/leveling-the-playing-field--human-development-and-sports.html> (Erişim: Aralık 2018)

URL-4: <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (Erişim: Aralık 2018)

